

АНАЛІТИЧНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Скалюк Р.В.

Досліджено структуру оптимального співвідношення темпів зростання основних економічних показників підприємства та запропоновано удосконалений його варіант. Деталізовано показники рентабельності капіталу за видами господарської діяльності промислових підприємств. Обґрунтовано теоретичну та практичну значимість їх застосування з метою оптимізації управління фінансовими результатами суб'єктів господарювання.

Кількість бібліографічних посилань – 4, мова – українська.

Ключові слова: чистий прибуток, фінансовий результат, чистий дохід, активи, власний капітал, залучений капітал, рентабельність, економічний розвиток

ВСТУП

Динамічні та непередбачувані умови зовнішнього середовища на фоні тенденцій розширення глобалізації бізнесу обумовлюють формування перед промисловими підприємствами низки ключових завдань, від результативності вирішення яких буде залежати доля їх існування, діяльності та рівень економічного розвитку в довгостроковій перспективі. За даних умов необхідні розробки нових, удосконалених аналітичних підходів, які б забезпечували оптимізацію процесу управління фінансовими результатами та сталий економічний розвиток промислових підприємств в довгостроковій перспективі їх діяльності, набуває особливої актуальності та потребує нагального вирішення.

Проблеми забезпечення сталого розвитку економіки підприємств, підвищення рівня їх прибутковості знаходилися тривалий час у центрі уваги багатьох відомих економістів, серед яких М. С. Абрютіна [1, с. 235], В. А. Забродський [2, с. 59-60], М. О. Кизим [2, с. 59-60], Т. Г. Рзаєва [3, с. 130], О. В. Хмелевський [4, с. 251-254]. Однак, процес управління фінансовими результатами діяльності промислових підприємств потребує подальшого свого удосконалення з позицій оптимізації аналітичних інструментів, забезпечення умов для сталого економічного розвитку суб'єктів господарювання в системі загальнокорпоративного управління.

Мета статті полягає у: 1) формуванні оптимального співвідношення темпів зростання ключових економічних показників підприємства; 2) розширенні показників рентабельності капіталу з метою удосконалення аналітичних інструментів процедур управління фінансовими результатами промислових підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Управління фінансовими результатами господарської діяльності є важливим інструментом оптимізації рівня ефективності загальної системи управління промисловим підприємством. Тому, процес управління фінансовими результатами не повинен обмежуватися цілями забезпечення ефективного використання ресурсної бази, раціоналізації величини витрат, зростання прибутковості (зниження збитковості), а має враховувати стратегічно важливі, комплексні напрямки щодо підвищення платоспроможності, ділової активності, ринково вартості, досягнення фінансової рівноваги, стійкості, безпеки, сталого економічного розвитку суб'єкта господарювання в довгостроковій перспективі його діяльності.

Оптимізація процесу управління фінансовими результатами господарської діяльності машинобудівних підприємств повинно розглядатися як комплексне, стратегічно важливе завдання, яке визначає пріоритети економічного розвитку суб'єктів господарювання та потребує для свого вирішення зваженого, компетентного та професійного підходу управлінського персоналу. На наше переконання блок аналітичних процедур управління фінансовими результатами обов'язково повинен включати дослідження та оцінку тенденцій динаміки темпів зростання основних економічних показників підприємства (1), співвідношення яких значною мірою визначає ступінь збалансованості процесу кругообігу фінансових результатів та перспективи економічного розвитку суб'єкта господарювання в довгостроковому періоді.

Для лаконічного означення співвідношення (1) доволі часто вживають інші назви - «золоте правило економіки підприємства», модель (умова) збалансованого економічного розвитку підприємства, різноманіття яких свідчить про вагомую роль та актуальність даного співвідношення темпів зростання в системі оптимізації господарської діяльності та економічного розвитку суб'єктів господарювання.

$$TP_{\text{ЧП}} > TP_{\text{ДР}} > TP_{\text{А}} > 100\% \quad (1)$$

де $TP_{\text{ЧП}}$, $TP_{\text{ДР}}$, $TP_{\text{А}}$ - темпи зростання чистого прибутку, доходу (виручки) від реалізації продукції (обсягу реалізації), активів у звітному періоді в порівнянні з попереднім періодом

Дотримання підприємствами співвідношень темпів зростання показників, наведених у формулі (1), буде свідчити про наявність наступних позитивних тенденцій: 1) збільшення чистого прибутку відбувається швидше, ніж доходу від реалізації продукції (виручки), що сприяє зменшенню витрат виробництва та підвищенню рівня оборотності; 2) зростання економічного потенціалу та ефективності використання ресурсної бази підприємства, завдяки прискореній динаміці росту обсягів реалізації порівняно із збільшенням величини активів, темп росту яких повинен перевищувати сто відсотків. Окрім, вказаних переваг, досягнення співвідношення темпів зростання основних економічних показників (1) дозволить промисловим підприємствам реалізувати ряд ключових стратегічних пріоритетів їх діяльності, а саме досягти: 1) оптимального використання наявної ресурсної бази, високого рівня ділової активності; 2) сталого зростання прибутковості (подолання збитковості), забезпечення фінансової стійкості; 3) примноження економічного потенціалу та підвищення ефективності його використання; 4) стійкого економічного розвитку та прийнятного рівня фінансової безпеки для підприємства в довгостроковому періоді.

Збалансоване співвідношення темпів зростання основних економічних показників (1) було об'єктом дослідження ряду відомих економістів [1, с. 235; 2, с. 59-60; 4, с. 251-254; 3, с. 130], які здійснювали різні спроби щодо його розширення та удосконалення з метою підвищення його практичної значимості в управлінській діяльності суб'єктів господарювання. Уважно дослідивши модифікації співвідношень темпів зростання основних економічних показників, наведені у роботах попередньо означених економістів, ми прийшли до висновку, що зазначена нерівність повинна відповідати наступним вимогам: 1) бути достатньо лаконічною, для максимального спрощення розрахунків та зростання зручності її практичного використання; 2) залишатися достатньо репрезентативною для відображення основних тенденцій динаміки та взаємозв'язків між ключовими економічними показниками господарської діяльності підприємства. Дані умови, на наш погляд, найбільше задовольняє наступна нерівність оптимальних співвідношень темпів зростання основних економічних показників суб'єкта господарювання.

$$TP_{\text{ЧП}} > TP_{\text{ДЧ}} > TP_{\text{ВК}} > TP_{\text{ОА}} > TP_{\text{А}} > TP_{\text{ДЗК}} > TP_{\text{ЗК}} \quad (2)$$

де $TP_{\text{ДЧ}}$, $TP_{\text{ВК}}$, $TP_{\text{ОА}}$, $TP_{\text{ДЗК}}$, $TP_{\text{ЗК}}$ - темпи зростання чистого доходу, власного капіталу, оборотних активів, довгострокового залученого

(позикового) капіталу, залученого капіталу у звітному періоді в порівнянні з минулим періодом

Запропонований «оптимальний ланцюжок» темпів зростання ключових економічних показників характеризує базові умови забезпечення економічного розвитку суб'єкта господарювання: 1) переважаюче збільшення чистого прибутку у порівнянні з сумою чистого доходу сприяє зниженню (мінімізації) величини загальних витрат підприємства; 2) домінуюче зростання показника чистого доходу над вартістю власного капіталу відображає підвищення ефективності використання останнього та збільшення потенційної величини реінвестованого прибутку; 3) перевищення темпів зростання власного капіталу над темпами росту оборотних активів, які повинні збільшуватися значно швидше ніж загальна вартість активів (майна) підприємства, характеризує переважаюче зростання фінансової віддачі використання активів у порівнянні з підвищенням рівня оборотності останніх; 4) превалювання темпів росту активів над вартістю залученого капіталу є ключовою умовою забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості суб'єкта господарювання; 5) домінуюче зростання довгострокового залученого капіталу над темпами росту сукупного залученого (позикового) капіталу дозволяє мінімізувати фінансовий ризик, оптимізувати структуру капіталу та підвищити рівень платоспроможності підприємства.

Відмітимо, що сучасний інструментарій аналізу фінансових результатів обмежений контурами дослідження стану динаміки та структури фінансових результатів, відносних показників рентабельності (збитковості), які формують основний арсенал способів економічної діагностики фінансових результатів. На наш погляд, використання лише традиційних інструментів аналізу значно обмежує контури аналітичних досліджень, інформаційного забезпечення потреб бухгалтерів та фінансових менеджерів, що у сукупності створює суттєві перешкоди для ефективної розробки та реалізації управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію фінансових результатів, підвищення прибутковості, забезпечення фінансової стійкості та довгострокового економічного розвитку промислових підприємств. Тому, реальна необхідність обґрунтованого удосконалення аналітичних інструментів управління фінансовими результатами господарської діяльності промислових підприємств об'єктивно відповідає вимогам сучасної парадигми управління підприємством.

Наукова та практична значимість оцінки рівня рентабельності (збитковості) активів, власного та залученого капіталу за видами господарської діяльності полягає в оптимізації результативності використання кожного із видів капіталу, оперативному визначенню «проблемних місць» їх використання, що сприятиме раціоналізації господарського процесу та сталому економічному розвитку промислового підприємства в цілому. Переваги використання показників рентабельності за видами діяльності (табл. 1) для суб'єктів господарювання полягають у тому, що вони достатньо прозоро, детально та інформативно відображають ефективність використання вкладених активів, власного капіталу, довгострокового (3 розділ пасиву балансу) та короткострокового залученого капіталу (4 розділ пасиву балансу) за кожним видом діяльності, що сприяє об'єктивному розширенню наявної інформаційної бази, раціоналізації процесу управління фінансовими результатами та промисловим підприємством в цілому.

Таблиця 1 Показники рентабельності капіталу за видами господарської діяльності промислового підприємства

Вид діяльності підприємства	Формула показника			
	Рентабельність активів (РА), %	Рентабельність власного капіталу (РВК), %	Рентабельність довгострокового залученого капіталу (РДЗК), %	Рентабельність короткострокового залученого капіталу (РКЗК), %
Основна діяльність	$PA_{од} = \frac{\Phi P_{од}}{A} \times 100\%$	$PVK_{од} = \frac{\Phi P_{од}}{BK} \times 100\%$	$RDZK_{од} = \frac{\Phi P_{од}}{DZK} \times 100\%$	$PKZK_{од} = \frac{\Phi P_{од}}{KZK} \times 100\%$
	$PA_{од} = \frac{D_{од} - B_{од}}{A} \times 100\%$	$PVK_{од} = \frac{D_{од} - B_{од}}{BK} \times 100\%$	$RDZK_{од} = \frac{D_{од} - B_{од}}{DZK} \times 100\%$	$PKZK_{од} = \frac{D_{од} - B_{од}}{KZK} \times 100\%$
Інша операційна діяльність	$PA_{іод} = \frac{\Phi P_{іод}}{A} \times 100\%$	$PVK_{іод} = \frac{\Phi P_{іод}}{BK} \times 100\%$	$RDZK_{іод} = \frac{\Phi P_{іод}}{DZK} \times 100\%$	$PKZK_{іод} = \frac{\Phi P_{іод}}{KZK} \times 100\%$
	$PA_{іод} = \frac{D_{іод} - B_{іод}}{A} \times 100\%$	$PVK_{іод} = \frac{D_{іод} - B_{іод}}{BK} \times 100\%$	$RDZK_{іод} = \frac{D_{іод} - B_{іод}}{DZK} \times 100\%$	$PKZK_{іод} = \frac{D_{іод} - B_{іод}}{KZK} \times 100\%$
Фінансова діяльність	$PA_{фд} = \frac{\Phi P_{фд}}{A} \times 100\%$	$PVK_{фд} = \frac{\Phi P_{фд}}{BK} \times 100\%$	$RDZK_{фд} = \frac{\Phi P_{фд}}{DZK} \times 100\%$	$PKZK_{фд} = \frac{\Phi P_{фд}}{KZK} \times 100\%$
	$PA_{фд} = \frac{D_{фд} - B_{фд}}{A} \times 100\%$	$PVK_{фд} = \frac{D_{фд} - B_{фд}}{BK} \times 100\%$	$RDZK_{фд} = \frac{D_{фд} - B_{фд}}{DZK} \times 100\%$	$PKZK_{фд} = \frac{D_{фд} - B_{фд}}{KZK} \times 100\%$
Інвестиційна діяльність	$PA_{ід} = \frac{\Phi P_{ід}}{A} \times 100\%$	$PVK_{ід} = \frac{\Phi P_{ід}}{BK} \times 100\%$	$RDZK_{ід} = \frac{\Phi P_{ід}}{DZK} \times 100\%$	$PKZK_{ід} = \frac{\Phi P_{ід}}{KZK} \times 100\%$
	$PA_{ід} = \frac{D_{ід} - B_{ід}}{A} \times 100\%$	$PVK_{ід} = \frac{D_{ід} - B_{ід}}{BK} \times 100\%$	$RDZK_{ід} = \frac{D_{ід} - B_{ід}}{DZK} \times 100\%$	$PKZK_{ід} = \frac{D_{ід} - B_{ід}}{KZK} \times 100\%$
Звичайна діяльність до оподаткування	$PA = \frac{\Phi P_{здн}}{A} \times 100\%$	$PVK = \frac{\Phi P_{здн}}{BK} \times 100\%$	$RDZK = \frac{\Phi P_{здн}}{DZK} \times 100\%$	$PKZK = \frac{\Phi P_{здн}}{KZK} \times 100\%$
	$PA = \frac{D_{зд} - B_{зд}}{A} \times 100\%$	$PVK = \frac{D_{зд} - B_{зд}}{BK} \times 100\%$	$RDZK = \frac{D_{зд} - B_{зд}}{DZK} \times 100\%$	$PKZK = \frac{D_{зд} - B_{зд}}{KZK} \times 100\%$
	$PA_{од} + PA_{іод} + PA_{фд} + PA_{ід}$	$PVK_{од} + PVK_{іод} + PVK_{фд} + PVK_{ід}$	$RDZK_{од} + RDZK_{іод} + RDZK_{фд} + RDZK_{ід}$	$PKZK_{од} + PKZK_{іод} + PKZK_{фд} + PKZK_{ід}$

Примітка. $\Phi P_{од}, \Phi P_{іод}, \Phi P_{фд}, \Phi P_{ід}, \Phi P_{здн}$ – фінансовий результат від основної, іншої операційної, фінансової, інвестиційної, звичайної до оподаткування діяльності підприємства

відповідно; D, B – доходи та витрати відповідного виду діяльності підприємства; $\bar{A}, \bar{BK}, \bar{DZK}, \bar{KZK}$ – середня величина активів, власного капіталу, довгострокового та короткострокового залученого капіталу відповідно.

Джерело: побудовано автором самостійно

Вважаємо, що застосування менеджерами в якості аналітичних інструментів процедур управління фінансовими результатами показників рентабельності активів, власного та залученого капіталу за видами господарської діяльності промислового підприємства забезпечить: 1) формування значно детальнішого масиву управлінської аналітичної інформації, що сприятиме зростанню прозорості та якості інформаційного забезпечення професійних потреб менеджменту; 2) підвищення ефективності процесів розробки, прийняття та реалізації адекватних існуючій ситуації управлінських рішень; 3) оптимізацію процедур управління фінансовими результатами та підвищення результативності господарського процесу; 4) передумови сталою підвищення прибутковості (зменшення збитковості), оперативної мобілізації й реалізації потенціалу економічного розвитку суб'єкта господарювання в довгостроковій перспективі.

Для зовнішніх користувачів значимість запропонованих нами показників рентабельності капіталу підприємства полягає в тому, що їх оцінка дозволяє сформувати об'єктивні висновки про особливості формування показників рентабельності (ROA, ROE, залученого капіталу) за видами господарської діяльності, рівень результативності використання активів, власного та залученого капіталів в розрізі будь-якого з видів діяльності, перспективи економічного розвитку суб'єкта господарювання.

Відмітимо, що показники рентабельності капіталу за видами діяльності підприємства можуть набувати як позитивного (прибутковості), так і негативного значення (збитковості), що характеризує існуючий рівень ефективності використання активів, власного капіталу, довгострокових та короткострокових

залучених коштів за підсумками відповідного виду господарської діяльності промислового підприємства. Так, тенденція приросту позитивного значення зазначених показників свідчить про оптимізацію господарського процесу, завдяки підвищенню ефективності використання активів, власного капіталу, залучених коштів, що сприяє сталому зростанню прибутковості (зменшенню збитковості), конкурентоспроможності, оптимальній реалізації потенціалу економічного розвитку та збільшенню ринкової вартості промислового підприємства. Від'ємне значення показників збитковості капіталу дають змогу своєчасно визначити ті види діяльності, де спостерігається неефективне використання наявних активів, власного та залученого капіталу у господарському процесі підприємства. Тому, управлінські рішення, які приймаються менеджментом, повинні бути адекватними наявній ситуації та спрямовані на успішне подолання (зменшення, ліквідацію) величини збитковості за кожним із «проблемних» видів діяльності, та створення достатніх передумов для послідовного забезпечення беззбиткового, а далі прибуткового господарського процесу та сталого економічного розвитку промислового підприємства в довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

Використання удосконаленого варіанту оптимального співвідношення темпів зростання основних економічних показників (2) та деталізованих індикаторів рентабельності капіталу сприятиме підвищенню результативності використання капіталу та забезпечить сталий економічний розвиток суб'єктів господарювання в довгостроковій перспективі. Адже, показники рентабельності капіталу за видами господарської діяльності гармонійно доповнюють набір традиційних показників рентабельності та сприяють оптимізації набору аналітичних інструментів, забезпечуючи формування комплексної, цілісної системи показників аналізу фінансових результатів, як основних аналітичних інструментів оптимізації процесу управління фінансовими результатами господарської діяльності промислових підприємств. Проблема подальшого удосконалення та розширення набору аналітичних інструментів з метою оптимізації процесу управління фінансовими результатами діяльності промислових підприємств потребує наукового дослідження та буде розглянута у наступних роботах автора.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрютіна М. С. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия : [учебно-практическое пособие] / М. С. Абрютіна, А. В. Грачев. – М. : Издательство «Дело и сервис», 2000. – 256 с.
2. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства : [монографія] / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. – Х. : Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.
3. Рзаєва Т. Г. Економічний аналіз : [навчальний посібник] / Т. Г. Рзаєва. – Хмельницький : ТУП, 2003. – 199 с.
4. Хмелевський О. В. Прибутковість у «золотому правилі економіки підприємства» / О. В. Хмелевський // Вісник Львівської комерційної академії. – 2005. – Вип. 18. ч. 2: Серія економічна. – С. 251 – 255.